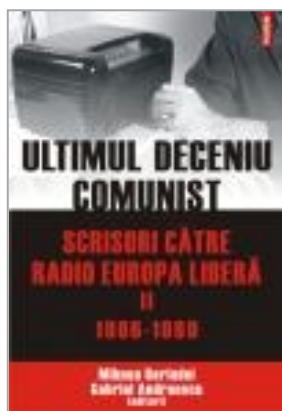

O recuperare necesară a 10 ani de istorie dureroasă – Mihnea Berindei, Gabriel Andreescu (editori), *Ultimul deceniu comunist - Scrisori către Radio Europa Liberă*, vol. I (1979 – 1985), vol. II (1986 – 1989), Polirom, Iași, 2010 – 2014

*Asist.univ. dr. Daniela Bogdan
„Dunărea de Jos” University of Galati*

Publicate într-o perioadă în care românii au dovedit, statistic, o recuperatorie și inexplicabilă nostalgie față de comunism, volumele I și II din seria *Ultimul deceniu comunist - Scrisori către Radio Europa Liberă*, apărute în 2010, respectiv 2014, la Editura Polirom, în colecția Document, reprezintă o lectură indispensabilă pentru cei care doresc să aibă o imagine completă și reală despre ceea ce a însemnat, pentru România, perioada de dinainte de Revoluție. Cărțile conțin - după cum anunță și prefața bine ticluită - sute de scrisori antologate de editorii Mihnea Berindei și Gabriel Andreescu, adresate, în perioada 1979-1985 (primul volum) și 1986-1989 (al doilea volum), radioului de la München, de către ascultătorii din România, documente aflate în custodia Open Society Archives, adăpostite azi la Budapesta. Texte - file de istorie, care vorbesc, peste timp, celor care au trăit, dar mai ales tinerilor, despre frigul, înfometarea, demolările și umilințele îndurate de români în ultimii ani de regim Ceaușescu. Au fost recuperate și selectate scrisorile adresate, în principal, celor două programe destinate dialogului cu ascultătorii din țară: "De vorbă cu ascultătorii" și "Actualitatea românească" și care au fost practic difuzate, în ciuda riscurilor, ajungând să fie cunoscute de mii de români. Dovezi de curaj atunci, textele au devenit o mărturie a presiunii covârșitoare a sistemului, așa că nu e deloc deplasat să considerăm că cele două volume au o incontestabilă valoare istoriografică atât pentru specialiștii care cercetează perioada, cât și pentru martorii evenimentelor.

Reamintim că Radio Europa Liberă, considerat de autorii antologiei a fi “cel mai influent și eficient post de radio politic din istorie” [Andreescu & Berindei, 2010: 13], înființat prin decizia Congresului Statelor Unite în 1949, a fost pentru români una dintre cele mai bune forme de dizidență în perioada comunistă. Aici au fost citite scrisorile opozanților declarați – Paul Goma, Vasile Paraschiv, Vlad Georgescu, pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Mihai Botez, Dorin Tudoran, Doinea Cornea, Teodor Briscan, Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Gabriel Andreescu, Dan Deșliu etc. – parte din texte fiind cuprinse în cele două volume. Tot aici s-au făcut cunoscute inițiativele de grup (Grupul de Acțiune Banat, Sindicatul Liber al Oamenilor Muncii din România, “un grup de tineri români ajunși în lagărul de la Traiskirchen”, Grupul 777, “un grup de șoferi români”, “un grup de marinari români de pe Dunăre”, grupuri de muncitori din Siria, Liban și Irak sau “Grupul celor 16 muncitori dintr-o fabrică bucureșteană”) sau luările de poziție ale unor lideri de opinie din străinătate: Ion Rațiu, Radu Câmpeanu, etc. Europa Liberă reprezenta la acel moment legătura cea mai palpabilă cu exilul, cu asociațiile pentru apărarea drepturilor omului din străinătate dar și singura modalitate de a contrabalansa propaganda oficială din presa vremii.

Editorii, Mihnea Berindei (cercetător la Institut des Sciences Sociales du Politique, colaborator la Radio Europa Liberă) și Gabriel Andreescu (conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative și dizident în perioada respectivă) realizează, în deplină cunoștință a fenomenului, o selecție riguroasă, din cele peste 500 de scrisori primite anual la radio, dictată de evenimentele istorice naționale și internaționale ale vremii. Textele sunt înregistrate în ordinea difuzării, ceea ce contribuie și mai mult la conturarea adevărului istoric. Editorii precizează în prefață că s-a ținut cont, pe cât posibil, de stilul personal al expeditorilor și că au fost alese acele scrisori care vorbesc despre fapte, descriu evenimente, nu cele care expun simple teorii sau studii despre regimul totalitar.

Făcând o adevărată radiografie a realității istorice a ultimului deceniu comunist, textele anonime, cele aflate sub pseudonim sau cele semnate de un grup sau de dizidenți declarați, transmit în cor aceleași

realități trăite de români. Cele mai multe se referă la încălcări flagrante ale drepturilor omului, vorbesc la modul concret despre foame, frig și frică, despre birocrație excesivă, traiul pe cartelă, mizeria din sistemul medical, politica pro-natalitate, creșterea mortalității și demolarea monumentelor istorice. "Practic, viața românilor a devenit un șir nesfârșit de cozi, mai bine zis o imensă coadă în care el, românul, intră copil fiind și o mai părăsește când îl duce popa la biserică" [1]. Unele sunt reacții sau răspunsuri punctuale la subiectele aduse în atenție de ascultători, altele radiografii ale unor mișcări politice internaționale (mai ales cele scrise după 1985). Parte din ele aduc informații suplimentare, din interior, fiind semnate, dacă ar fi să-l credem pe expeditor, de comuniști dezamăgiți, ilegaliști, activiști și cadre din aparatul de partid și de stat, care au fost îndepărtate de la conducere. Nu sunt ratate nici scrisorile care descriu relațiile dintre români și maghiari sau cele care vorbesc de încercările desperate ale sașilor din Ardeal de a-și vedea familiile reîntregite, în Germania. Rezultă că editorii fac tot posibilul să arate că Europa Liberă a fost un fenomen și că textele publicate provin de la toate categoriile sociale și abordează toate subiectele posibile. De la problema emigrării la cea a dificultății de a-ți cumpăra o mașină Dacia, de la condiția medicilor în sistemul comunist până la modul în care se face comerț și turism în România anilor '80. O inedită formă de samizdat, căci fiecare scrisoare e o minimă încercare de opoziție – deloc lipsită de riscuri - iar fiecare ascultător e un mic dizident. Cartea conține și parte din cele 57 de scrisori și memorii adresate, în intervalul 1983-1986, diferitelor instanțe ale PCR, unor personalități și presei centrale, făcute cunoscute de Radio Europa Liberă în 1987, toate semnate de muncitorul Teodor Briscan - un campion al protestelor în epocă, astăzi aproape necunoscut. O recuperare istorică necesară și justițiară.

De la un volum la altul, scrisorile arată dinamica gândirii maselor oprite. Dacă în primul volum, parte dintre texte sunt adresate direct lui Nicolae Ceaușescu, expeditorii crezând în varianta totalei lui detașări de problemele reale și grave ale țării, vehiculată în epocă, în volumul II, discursul se radicalizează, în ton cu situațiile limită trăite. Etichetele devin ironice – scrisorile sunt adresate unui "om planetar", "cezarului nostru de la Scornicești", unui "comunist fățarnic", un "semianalfabet paranoic." Iar

semnele de dizidență se înmulțesc, pe măsură ce ne apropiem de momentul 1989. Se înmulțesc și cei care își asumă textul și semnează cu numele lor dar și inițiativele de grup. Spre deosebire de anii anteriori, din ce în ce mai mulți ascultători își exprimă, pe lângă regretul că sunt martorii unui sistem totalitar, care și-a arătat cu prisosință colții, și speranța premonitoare a unui sfârșit al acestuia. Tonul e tot mai amenințător, semn că gradul de suportabilitate al celor aflați sub vreme se apropia de pragul absolut. “Dezastrul produs de epoca Ceaușescu este, într-adevăr, incomensurabil, singură inventarierea lui va necesita ani pentru a nu vorbi de truda migăloasă a căutării remediilor pentru fiecare sat, pentru fiecare uzină, dacă nu pentru fiecare familie distrusă”, scrie un diplomat la începutul anului 1988. [2]

Tot în volumul al II-lea observăm și o transformare de percepție a relației cu URSS-ul pe fondul reformelor începute de Gorbaciov. “Românii căutau o salvare, indiferent de unde ar fi venit ea”, spun, în prefață, editorii [Andreescu & Berindei, 2014: 21]. Se înmulțesc, de asemenea, anunțurile privind manifestările de solidaritate deschis asumate. Ca observație, dacă scrisorile primilor ani sunt ancorate în concret, relatând nedreptați trăite, în ultimii ani de regim se observă, ca tendință, o acutizare a simptomatologiei, fapt ce împinge gândirea românului în abstract.

Volumul se încheie cu ultima scrisoare adresată postului, redactată în octombrie 1989 de un „recidivist” care se slujea de pseudonimul “Același român optimist”. Textul, ajuns la radio după căderea regimului, se încheia în felul următor: „Poate această scrisoare își va fi pierdut actualitatea la difuzarea ei căci prăbușirea poate surveni într-o oră, o zi, o lună, dar nu mai mult de un an” [Ibidem: 434].

Ultimul deceniu comunist - Scrisori către Radio Europa Liberă reprezintă, așadar, o migăloasă recuperare a unui trecut pe care trebuie să-l cunoaștem, pentru a nu-l mai repeta. Un instrument epistolar extrem de util, care indică, pe de o parte, activitatea Radioului din acea perioadă, dar și reacțiile firești ale românilor oprimați, reacții care ar trebui să ne facă să reconsiderăm apelativul de “pasiviști” dat cu ușurință celor din epocă.

Note

[1] Concluzie din scrisoarea semnată "Un român din 23 de milioane", difuzată la 14 august 1988 și publicată în volumul II, p. 317.

[2] „Un diplomat român” – scrisoare difuzată la 21 februarie 1988 și publicată în volumul II, p. 279.